

Kádár József

Szegedi Tudományegyetem Történettudományi Doktori Iskola

Abdalláh király¹ és Izrael

Transzjordániai–izraeli kapcsolatok az első arab–izraeli háború idején (1947–1951)

A második világháború után, amikor a gyarmati rendszer és így a közel-keleti mandátumrendszer gyors szétesése zajlott, és az 1947-es ENSZ-határozat alapján küszöbönállt Palesztina területének felosztása, Abdalláh és a cionisták titkos tárgyalásokba kezdtek a térség jövőjét illetően. Mindkét fél érdekelt volt a felosztásban, a cionisták számára Izrael állam megalapítása volt a legfontosabb, Abdalláh pedig Transzjordániához akarta csatolni Palesztina arab lakta területeit, ezzel azonban szembekerült a többi arab állammal. A nagy kérdés: milyen szerepben tetszeleg Transzjordánia az első arab–izraeli háborúban? Izraellel való kapcsolatain keresztül vizsgáljuk, hogy az arab állam szövetségese vagy ellensége volt-e a zsidó államnak. Milyen politikai-katonai céljai voltak a két félnek, és milyen politikai-katonai összecsapások zajlottak közöttük. Külön hangsúlyt kap Jeruzsálem kérdése, aminek birtoklásáért véres harcot vívtak a felek. Időben túllépve a háború eseményein, a fegyverszünet megkötése (1949) után egészen Abdalláh király haláláig (1951) vizsgáljuk a két ország közötti kapcsolatokat.

Bevezetés

A második világháború után, 1946-ban a britektől teljes függetlenséget elnyerő Transzjordánia uralkodója, a Hásimita-családból származó Abdalláh, aki immár királyként irányította országát, saját hatalmi ambíciói megvalósításába kezdett. Abdalláh külpolitikájának elsődleges célja Nagy-SzírIA megvalósítása, vagyis egy egyesült közel-keleti arab állam létrehozása volt, amelynek természetesen ő maga lett volna az uralkodója.²

Bár a mandátumidőszak alatt nagyon szűk mozgástérrel rendelkezett, sokat tervezgetett és még többet tárgyalt a szomszédos arab országokkal és a palesztinai cionistákkal. A cionistákkal való kapcsolata rendkívül jelentős fejezete a Közel-Kelet 20. századi történetének, különösen az első arab–izraeli háború vonatkozásában, hiszen a két fél között zajló tárgyalásoknak máig ható következményei lettek. Abdalláh és a zsidók kapcsolatfelvételére már 1922-ben sor került; a velük ápolt kapcsolatának két oldala volt: politikai és gazdasági.

Hájim Veicmannal, a Cionista Világszövetség elnökével folytatott londoni egyeztetésén Abdalláh a Balfour-nyilatkozat támogatásáért cserébe azt kérte, hogy ismerjék el őt Palesztina uralkodójának. Az arab vezető olyan országot szeretett volna létrehozni

Palesztina és Transzjordánia egyesítésével, amelyben arabok és zsidók egyenlők. Veicman udvariasan elutasította ezt, hiszen a cionisták a bázeli program (1897) értelmében zsidó állam alapításában gondolkodtak.³

Abdalláhnak azonban nemcsak politikai ambíciói megvalósítása érdekében kellett a cionistákkal jó kapcsolatot ápolni. Az általa irányított új állam területének túlnyomó része sivatag volt, a gazdasági fellendülés érdekében szüksége volt a zsidó tőke bevonására. Több zsidó üzletemberrel is szerződést kötött az 1920-as években, sőt egy alkalommal titokban bérbe akarta adni nekik Szalt város környékét, de a britek végül ezt meghiúsították.⁴

A második világháború után a gyarmati rendszer lassú összeomlása, valamint a cionisták zsidó állam megalapításáért folytatott politikai küzdelme következtében a nemzetközi politikában is az egyik legfontosabb kérdéssé vált Palesztina jövője, és ugyancsak ezen kérdés körül folytak a tárgyalások Abdalláh és a cionisták között is.

A háború előtt

Az első arab–izraeli háborút megelőző egy évben rendkívül intenzív kapcsolatban állt Abdalláh a cionistákkal. Ez leginkább a palesztinai felosztás közös igényének köszönhető. A zsidók számára a küszöbönálló ENSZ közgyűlési döntés a vágyott zsidó állam megteremtéséhez vitte közelebb őket. Azonban azt is tudták, hogy Izrael megalapítása háborúhoz fog vezetni az arab államokkal. Abdalláh, akinek hatalmi ambíciói között szerepelt Palesztina (legalábbis az arabok lakta területek) és Transzjordánia egyesítése, szintén érdekelt volt a felosztásban. Ezt a két fél 1946 augusztusában a Sunehben tartott titkos tárgyalásokon már tisztázta egymással, és egyetértettek abban is, hogy ha létre is jönne a palesztin állam, annak semmiképpen nem lehet a jeruzsálemi főmufti, Háddzs Ámin al-Husszeini a vezetője.⁵

1947. november 17-én újabb titkos találkozóra került sor a király és Golda Meir,⁶ a Zsidó Ügynökség politikai osztályának vezetője között. Utóbbi Élijáhu Szacson és Ezra Danin, az ügynökség közel-keleti osztályának szakértői kíséretében érkezett Naharajimba. Itt a főmuftit közös ellenségüknek nevezték, Abdalláh pedig ígéretet tett, hogy nem fog egyetlen, zsidókra támadó arab erőhöz sem csatlakozni.⁷ Ezen azonban azt értette, hogy ha a zsidó állam megalapítása után megkezdődik a háború, és Abdalláh kénytelen Izrael ellen becsatlakozni a háborúba, akkor hadműveleteit kizárólag az arabok lakta területeken fogja végrehajtani.⁸

Ez a találkozó tehát csak kezdeti egyeztetés volt háború esetére, s nem született döntés arról, hogy Palesztinát a cionisták és Abdalláh felosztanak egymás között,⁹ attól függetlenül, hogy a felosztás közös érdekük volt. Viszont ez a kapcsolat mindkét félnek kedvezett, hiszen elméletben kizárta annak a lehetőségét, hogy seregeik egymásnak feszüljenek. A cionisták ugyanis leginkább Transzjordánia hadseregétől, az Arab Légiónak¹⁰ félték, mivel kétségkívül ez volt a legütőképesebb arab haderő.¹¹

1947. november 29-én megszületett végül az ENSZ Közgyűlésének határozata, amely Palesztinát egy zsidó és egy arab államra osztotta, Jeruzsálemet pedig nemzetközi területté nyilvánította. Az Arab Liga, amelynek tagja volt Transzjordánia is, természetesen elutasította a felosztást. Rövidesen Nagy-Britannia is bejelentette, hogy 1948. május 15-én véget ér a mandátum, csapatait pedig kivonja a térségből, egyben szabad utat ad az Arab Légiónak, hogy az arab államnak kijelölt területeket elfoglalja. A britek és Transzjordánia között erre a megegyezésre 1948. február 7-én került sor.¹²

Időközben pedig a cionisták kijelölték az államalapítás időpontját, 1948. május 14-ét. Még ez előtt néhány nappal Golda Meir ismét találkozott Abdalláhhall, ezúttal Ammánban. A beszélgetés során a király próbálta lebeszélni Meirt az állam kikiáltásáról, javas-

lata szerint ő maga kebelezné be egész Palesztinát, a zsidók pedig jól élnének, s képvisel-tethetnék magukat a parlamentben. Abdalláh úgy hitte, ezzel még a háborút is el lehetne kerülni.¹³ Ekkor azonban a cionisták részéről már minden el volt döntve. Abdalláh pedig kénytelen volt Izrael ellen bekapcsolódni a háborúba, holott a térségben tulajdonképpen a cionisták voltak az egyetlen szövetségesei. A királynak azonban még így is sikerült a saját érdekében cselekedni, hiszen elérte, hogy az Arab Liga őt nevezze ki az arab seregek közös főparancsnokságának élére,¹⁴ amely tisztség ugyanakkor szimbolikusan tekinthető, hiszen az arab országok nem hangolták össze hadműveleteiket.

Kapcsolatok a háború alatt

Amikor 1948. május 15-én megkezdődött a háború, rövid időre megszakadtak a politikai kapcsolatok, a katonai eseményeken volt a sor. Transzjordánia az arabok oldalán bekapcsolódott a küzdelmekbe, hogy a Nyugati Part arabok lakta területeit birtokba vegye. A Nyugati Part északi részét viszont nem az Arab Légiónak, hanem az iraki hadsereg tartotta ellenőrzése alatt. A légiónak május 28-án elfoglalta Jeruzsálem óvárosát is, amivel rendkívül véres presztízscsata kezdődött a szent városért. Abdalláh a város elfoglalásával két legyet ütött egy csapásra. Egyrészt elérte, hogy az iszlám vallás szent helyei ne a zsidók, hanem az ő birtokába kerüljenek, másrészt az arab világon belüli hegemon törekvéseihez is nagyon jól jött volna Jeruzsálem elfoglalása. Az izraeli és a transzjordániai seregek azonban nem bírtak egymással.¹⁵

Abdalláh, aki továbbra is a Nyugati Part saját államához csatolását tekintette legfőbb célnak, augusztusban ült ismét tárgyalóasztalhoz, ezúttal már Izrael Állam képviselővel, ugyanis e cél érdekében szüksége volt az ő támogatásukra is. Abdul-Medzsid Haidar, Transzjordánia brit ügyekkel foglalkozó minisztere Párizsban tárgyalt Élijáhu Szaszonnal, az izraeli külügyminisztérium közel-keleti osztályának vezetőjével. Izrael ekkor még nem foglalt állást ebben a kérdésben, sőt ekkor még egy gyenge palesztin államot is szívesebben látott volna saját szomszédságában, mint egy Abdalláh irányította erős országot. Úgy gondolták ugyanis, hogy egy gyenge állam nem jelentene akkora fenyegetést Izraelre.¹⁶

Az ENSZ felszólítására a két szemben álló hadsereg tisztikara már június óta folyamatosan tárgyalt. Ennek eredménye lett végül 1948. november 30-án az a tűzszüneti egyezmény, amelyet Móse Dáján¹⁷ alezredes és Abdalláh at-Táll¹⁸ alezredes kötött meg Jeruzsálemben. Ez azonban nem csupán a harcok beszüntetéséről szólt, hanem megállapodás született Jeruzsálemmel kapcsolatban is. Az Arab Légiónak ellenőrzése alatt álló óváros az ott elhelyezkedő zsidó enklávékkal együtt komoly feszültségforrást jelentett, így a két fél megállapodott abban, hogy az izraeliektől addig elzárt Szkópusz-hegyhez szabad hozzáférést biztosítanak a zsidó állam számára.¹⁹ Ez a tűzszünet fontos lépést tett afelé, hogy a két fél elismerje egymás területi igényeit és katonai hódításait Jeruzsálemre vonatkozóan. Az ekkor rögzített tűzszüneti vonalak ráadásul kisebb-nagyobb módosításokkal később a háborút lezáró fegyverszüneti egyezményben is megjelentek.²⁰

Abdalláh nem bízta a véletlenre, hogy a Nyugati Partot megszerezze. 1948. december 1-én Jerikóban konferenciát hívott össze, ahol az arab képviselők Palesztina királyává kiáltották ki. Ezzel az arab világban való presztízse is nőtt, és remélte, Izrael így könnyebben beleegyezik abba, hogy a Nyugati Part az ő uralma alá kerüljön.²¹

December 25-én Izrael és Transzjordánia katonai-politikai fórumon tárgyalt a lehetőségekről. A Reuven Siloáh,²² Móse Dáján, valamint Saukat asz-Szeti²³ és Abdalláh at-Táll részvételével zajló tanácskozáson komolyan egymásnak feszültek a felek, aminek alapja az ENSZ Közgyűlésének 1947-es felosztási javaslata volt. Abdalláh ugyanis igényt tartott az ENSZ által az arab államnak adott Ramla és Lydda városára, amelyeket

azonban az izraeliek tartottak ellenőrzésük alatt. Izrael számára stratégiai fontossággal bírt a két település, hiszen Tel-Aviv védelme érdekében szükségük volt rájuk.²⁴ Abdalláh meg akarta szerezni a Gázai övezetet is, a tisztán arab lakosságú Jaffát pedig korridorral kívánta összekapcsolni a Nyugati Parttal. Izrael viszont ugyanúgy az ENSZ felosztási határozatára hivatkozva követelte a Negev-sivatag²⁵ Arab Légió általi kiürítését. A felek elutasították a másik követelését.²⁶

Decemberben fontos izraeli offenzíva indult meg, amely összefüggött a Negev elfoglalásáért folytatott katonai-politikai küzdelemmel. Izrael kiűzte az egyiptomiakat a sivatagból (a Gázai övezet kivételével), még a Sínai-félszigetre is behatolt. Egyiptom 1949 letelején jelentette be a fegyverszüneti tárgyalások megkezdésére való szándékát. Ez az eseménysorozat Abdalláh számára is kedvező volt, hiszen egyik célját már elérte: Egyiptom kiszorult a térségből, így már csak Izraellel kellett valahogy megegyeznie a Nyugati Parttal kapcsolatban. Erre még az előtt sort akart keríteni, hogy az egyiptomi–izraeli fegyverszüneti tárgyalások lezárulnának (1949. február 23.) és a transzjordániai–izraeli tanácskozások megkezdődnének.²⁷ Január 16-án Abdalláh téli rezidenciáján, Sunehben titkos tárgyalásra került sor Dáján és Szaszon részvételével. Izrael továbbra is a Negev-sivatagot követelte, az arabok azonban csupán szabad mozgás biztosításában gondolkodtak. Szaszon azt is elmondta, hogy Gázát valószínűleg az egyiptomiak fogják megkapni, amire Abdalláh is igényt tartott azért, hogy Transzjordániának földközi-tengeri kijárata is legyen.²⁸

A tárgyalások megkezdtek, Izrael számára világossá vált, hogy az Arab Légiót erőszakkal kell kiűzni a Negeből, ezért hadműveletet dolgozott ki. Emiatt a zsidó állam érdekévé vált a Transzjordániával való fegyverszüneti tárgyalások halogatása. Próbálták rávenni az ENSZ által a tárgyalások levezetésével megbízott Ralph Bunche-ot,²⁹ hogy először az izraeli–szíriai és az izraeli–libanoni fegyverszünet megkötésével foglalkozzon, aki viszont erre nem volt hajlandó. Abdalláh is látta ebben a csapdát, s kijelentette, hogy amint megérkezik a transzjordániai delegáció Rodoszra, a hivatalos fegyverszüneti tárgyalások helyszínére, követelni fogja, hogy Izrael ne indíthasson több hadművelet Palesztina területén. 1949. március 4-én meg is kezdődtek a tárgyalások.³⁰

*A tárgyalások megkezdtek,
Izrael számára világossá vált,
hogy az Arab Légiót erőszakkal
kell kiűzni a Negeből, ezért
hadműveletet dolgozott ki. Emiatt a zsidó állam érdekévé vált a Transzjordániával való fegyverszüneti tárgyalások halogatása.
Próbálták rávenni az ENSZ
által a tárgyalások levezetésével
megbízott Ralph Bunche-ot,
hogy először az izraeli–szíriai
és az izraeli–libanoni fegyverszünet megkötésével foglalkozzon,
aki viszont erre nem volt hajlandó. Abdalláh is látta
ebben a csapdát, s kijelentette,
hogy amint megérkezik a
transzjordániai delegáció
Rodoszra, a hivatalos fegyverszüneti tárgyalások helyszínére,
követelni fogja, hogy Izrael ne
indíthasson több hadművelet
Palesztina területén.
1949. március 4-én meg is kezdődtek a tárgyalások.*

Fegyverszüneti tárgyalások

Izraelnek Transzjordániával volt a leghosszabb közös határszakasza, amely ráadásul az ENSZ 1947-es felosztási határozata óta a legtöbbet változott a háború kirobbanása következtében. A két ország közötti katonai-politikai feszültség három területen jelent meg. A Negev-sivatag déli részét Izrael akarta megszerezni, amihez már kész katonai tervvel rendelkezett. A Nyugati Part északi részét az iraki sereg tartotta ellenőrzése alatt, ami még bonyolultabbá tette a helyzetet, hiszen előbb tisztázni kellett, hogy Transzjordánia tárgyalhat-e Irak nevében ebben a kérdésben. Az Ara vádi, amely a Nyugati Part északnyugati részén húzódott, jó rálátást biztosított az izraeli területekre, a zsidó állam számára így stratégiai jelentőséggel bírt. A harmadik kérdéskör maga Jeruzsálem volt, amellyel kapcsolatban a felek már kötöttek egy megállapodást az 1948. november 30-i tűzszüneti egyezmény képében, ami nagyon jó alapnak bizonyult a fegyverszüneti tárgyalások megkezdéséhez. Itt azért volt fontos a felek számára a közös megegyezés, hogy az ENSZ ne tudja érvényesíteni a szent város nemzetközi státuszára vonatkozó tervét, így itt hajlottak a felosztásra.

Ebben a helyzetben kezdődtek meg Rodoszon a fegyverszüneti tárgyalások Izrael és Transzjordánia között 1949. március 4-én. Az izraeli küldöttséget Reuven Siloáh vezette, tagja volt Móse Dáján is. A kormánytól kapott instrukciók szerint el kellett érniük az iraki front keletre tolását, amivel az Ara vádi Izraelhez kerül, rá kellett venni az Arab Légiónak, hogy hagyja el Latrunt, és el kellett fogadtatni Transzjordániával az Araba vádit a két ország közötti határvonalként. Ez utóbbi azt jelentette, hogy a Légiónak ki kell vonulnia a Negeből. Jeruzsálemben a zsidó állam tisztázni akarta a Szkópusz-heggyel és a Siratófallal való szabad összeköttetés szabályait, emellett igényt tartott a Jeruzsálemet Tel-Avivval összekötő vasútvonalra is, tehát a november 30-i tűzszüneti vonalak kiigazítását követelte.³¹

Izrael már a rodoszi tárgyalások kezdetén közölte Bunche-csal, hogy folytattak és folytatnak titkos tárgyalásokat Transzjordániával, de ezek eredményeibe nem avatta be őt. A transzjordániai delegáció vezetésére a király végül Ahmed Szudki al-Dzsundit nevezte ki. Azonban sem ő, sem a küldöttség többi tagja nem volt kompetens a tárgyalás lefolytatására. Abdalláh ugyanis saját kormánya képében komoly ellenállásba ütközött, hiszen ők aggódtak a tárgyalások gyors menete miatt, ami azzal a veszéllyel fenyegetett, hogy Izrael így könnyen érvényesítheti akarátát Transzjordániával szemben. Ezért a király nem at-Tállt, mint Bunche remélte, hanem al-Dzsundit küldte Rodoszra, vagyis egy alacsonyabb rangú katonatisztet, aki nem mert és nem tudott önálló döntéseket hozni a tárgyaláson felmerülő kérdésekben, és mindenben a főváros tanácsát kérte ki. Így a tárgyalások menete rendkívül lassú volt, miközben Abdalláh tovább folytathatta titkos tárgyalásait Izraellel.³²

Fontos leszögezni, hogy a rodoszi tárgyalásokon elsősorban Jeruzsálemről volt szó, sem a Negev, sem az iraki front nem került szóba. Előbbi a korábban előkészített katonai hadművelet révén került Izrael kezére. At-Táll Jeruzsálemben próbált újabb tűzszünetet kötni, amely rögzítette volna status quót, vagyis szentesítette volna az Arab Légiónak Negevben való tartózkodását, de Izrael erre nem volt hajlandó, sőt kijelentette, hogy ha a légiónak nem vonul vissza az Araba vádi mögé, akkor a katonai konfrontáció elkerülhetetlen.³³ Az izraeli hadművelet március 9-én indult meg, célja a Negev és a Vörös-tenger partján fekvő Eilát kikötő elfoglalása volt. Az Arab Légiónak parancsnoka, John Glubb³⁴ március 10-re virradó éjszaka adott utasítást a visszavonulásra, mivel nem akart csatát vállalni az izraeli erővel, amelyek így 11-én elérték Eilátot, s harc nélkül el is foglalták.³⁵ A hadművelet közben al-Dzsundit panaszt tett Bunche-nál, aki kérdőre is vonta Siloáht.³⁵ Izrael válaszában rámutatott arra, hogy valójában nem is lépte át az állam határait.³⁶ Abdalláh, bár fel volt háborodva, nem tehetett semmit, mivel nem akart harcolni Izrael-

lel, az ugyanis a tárgyalások megszakításával, s nagy valószínűséggel teljes katonai vereséggel járt volna. Bunche felszólította a feleket az azonnal tűzszünet megkötésére, amit Izrael addig halasztgatott, míg el nem foglalta Eilátot, így végül az csak március 11-én született meg.

A március 9–11. közötti időszak jól mutatja, hogy valójában Izraelé volt a politikai-katonai vezető szerep, így e három nap eseményei előrevetítették azt is, hogy csak akkor lesz fegyverszünet, ha a zsidó állam már minden célját elérte Transzjordániával szemben.³⁷ Más szavakkal: Izraelnek nem állt érdekében megszakítani a tárgyalásokat, csupán a számára legkedvezőbb katonai-diplomáciai pozícióba akart kerülni. Abdalláhnak pedig, aki nem örült az eddigi kudarcoknak, a többi kérdéskörben még voltak céljai, amit nem akart feladni a Negevért.

Ott volt például az iraki front, vagyis a Nyugati Part északi része. Az itteni szituációt az tette igazán bonyolulttá, hogy Irak nem vett részt a tárgyalásokon. Igaz, sokat gondolkodott rajta, hogy részt vegyen a transzjordániai delegáció részeként, nehogy a szomszédja a kárára egyezkedjen. 1949. február 1-én a két Hásimita ország megegyezett: Transzjordánia Irak nevében fog tárgyalni. A tárgyalások kezdete után, éppen a negevi akció közepette, március 10-én Irak beleegyezett, hogy hazahívja csapatait a Nyugati Parttól.³⁸ Izrael eközben újabb hadműveletet készített elő az Ara vádi elfoglalásáért, ami elbizonytalanította Abdalláhot. Március 14-én sürgős üzenetet küldött Móse Sárett izraeli külügyminiszternek. A levélváltás egyértelművé tette: amennyiben az iraki sereg távozik, és az Arab Légiónak elfoglalja a helyét, azt Izrael a tűzszünet megszegéseként fogja értelmezni.³⁹ Abdalláh tárgyalás útján kívánta rendezni a konfliktust, és meghívta Dájánt Sunehbe.

Ezzel az izraeli–transzjordániai fegyverszüneti tárgyalások legfontosabb szakasza kezdődött el, amely azonban nem Rodoszon, hanem a király rezidenciáján, Sunehben zajlott. Az itt zajló titkos tárgyalások, amelyekről al-Dzsundi rodoszi delegációja nem is tudott, a későbbi fegyverszünet megkötésében kiemelt szerepet játszottak.

Rodoszon nem is került szóba az iraki front, ott szinte kizárólag Jeruzsálemről és környékéről volt szó. Mivel itt adódtak gondok a felek között, Bunche saját maga készített megoldási javaslatot Dáján kezdeményezésére. Ebben Bunche a város teljes demilitarizálását és a Jeruzsálem–Tel-Aviv vasútvonal Izraelhez csatolását javasolta.⁴⁰ A demilitarizáció azonban nem szolgálta a két fél érdekét, azt meg végképp nem akarták, hogy a fegyvermentes zóna védelmében az ENSZ is részt vegyen.⁴¹

Közben megkezdődtek az előkészületek a sunehi titkos tárgyalásokra is. Izrael március 18-án átadta követeléseit at-Tállnak, amelyek szerint szemet hunynak a felett, hogy az Arab Légiónak átveszi az irakiak helyét a Nyugati Parton, amennyiben megkapják az Ara vádi területét. Másnap már tárgyaltak is Sunehben, ahol Abdalláh érezte, kész helyzet elé állították. Ha elutasítja Izrael követelését, az megkezdődik a hadművelet, ami akár az egész Nyugati Part elvesztését is eredményezheti. Abdalláh ezért bármi áron, de meg akart egyezni. Az ár pedig egy 60 kilométer hosszú, keskeny terület átadása volt, ahol 15 arab település helyezkedett el 12 000 arab lakossal. A március 22-én este kezdődő összejövetelen próbáltak amellet érvelni, hogy kötelességük a palesztinai arab lakosság jogait megvédeni, de nem jártak sikerrel. Izrael ultimátuma után kénytelenek voltak egyezményt kötni.

Az 1949. március 23-án megkötött egyezményben Izrael beleegyezett abba, hogy az Arab Légiónak átvegye az iraki sereg helyét, de erre „az Általános Fegyverszüneti Egyezmény aláírásáig nem kerülhet sor”. Emellett részletesen meghatározásra került a Nyugati Part és Izrael közötti demarkációs vonal is.⁴² Az egyezményben foglaltak szerint azt mindkét kormánynak ratifikálni kellett március 30-ig, különben érvényét veszti. Ez Abdalláh számára előnyös volt, hiszen miniszterelnöke ekkor (nem véletlenül) éppen Libanonban tartózkodott. Egy hete volt hát, hogy a nagyhatalmaktól kérjen segítséget.

Truman amerikai elnökhöz írt levelében arra próbálta rávenni az Egyesült Államokat, hogy politikai nyomással kényszerítse Izraelt a területi követeléseiről való lemondásra, de az amerikaiak csupán a katonai konfrontáció elkerülésére szólították fel a zsidó államot.⁴³

Rodoszon Siloáh tájékoztatta Bunche-ot az Izrael és Transzjordánia között megkötött titkos egyezményről. Bunche ezt megtudva egy héten belül fegyverszünetet akart köttetni, ahogy Izrael is, amely nem sokkal később újabb katonai akciót helyezett kilátásba, és azzal fenyegetett, hogy nem tárgyal az iraki frontról.⁴⁴ Ha a fegyverszüneti egyezménybe nem kerültek volna bele az iraki frontra vonatkozó pontok, akkor Transzjordánia helyzete bizonytalanná válik a Nyugati Parton.

Március 27-én at-Táll ismét tárgyalta az izraeliekkel Jeruzsálemben, amikor is három módosító javaslatot kezdeményezett a 23-i egyezményen. Először is nyilvánosságra kívánta hozni a megállapodást, a területek átadásáról pedig menetrend készítését javasolta. Harmadszor módosítani akarta a demarkációs vonalat. A zsidó állam csupán ez utóbbi javaslatot utasította el, a másik két kezdeményezést elfogadta,⁴⁵ március 30-án pedig sor is került a szerződés módosítására.

Ezután Abdalláh is beleegyezett a fegyverszünet megkötésébe, hiszen mozgásteret már annyira beszűkült, hogy nem akarta kockáztatni további területek elvesztését. Bunche meg is kezdte az előkészületeket. Az izraeli–transzjordániai Általános Fegyverszüneti Egyezmény szövege az 1948. november 30-i tűzszüneti egyezményen és a márciusi sunehi egyezményeken alapul. Utóbbiak szövege a megfelelő jogi nyelvezet hozzáadásával (amelyet Bunche és apparátusa végzett) kerültek be a végső fegyverszüneti egyezménybe, amelyet 1949. április 3-án irtak alá Rodoszon. Ugyanakkor a szerződés nem gondoskodott teljes mértékben a Jeruzsálemre és a Holt-tenger környékére vonatkozó problémákról, ezekkel a 8. cikkely értelmében felállított különbizottság foglalkozik, amelyben csak a felek delegáltjai kapnak helyet.⁴⁶

Az egyezményt mindkét fél sikernek könyvelhette el. Abdalláh elérte, hogy Izrael formálisan elismerje a Nyugati Part Transzjordánia általi bekebelezését, bár sok engedményre kényszerült, és a megannyi követeléssel szemben sem tudott érdemben tenni. Izrael viszont az egyik legfényesebb diplomáciai győzelmét aratta. A szerződés emellett szentesítette Jeruzsálem felosztását, valamint gondoskodott arról is, hogy a Palesztina elnevezés hosszú időre eltűnjön a térképekről. Helyette a Nyugati Part és a Nyugat-Jordánia nevet használták.⁴⁷

A háború után

1949 nyarán és őszén mindkét országot gazdasági válság sújtotta a háború természetes velejárójaként. Különösen igaz volt ez Transzjordániára, amelynek megnövekedett területe és még jobban megnövekedett népessége (a Nyugati Part lakossága körülbelül kétszerese volt ekkor a Keleti Parténak) komoly gondokat okozott. Ráadásul a kereskedelemben a szállítási költségek is nagyon megugrottak, hiszen az eddig Haifán keresztül bonyolított árucserét most Bejrúton keresztül kellett megoldani, az Akabán keresztül jövő árumozgást pedig a Szezi-csatorna használata miatt plusz költségek terhelték. Abdalláhnak nagy szüksége lett volna az izraeli határ kereskedelem számára való megnyitására, ami ugyanígy vonatkozott Izraelre is, amelynek pedig piacra volt szüksége termékei értékesítése érdekében.⁴⁸

1949 végén a gazdasági fejlődés tehát prioritást élvezett Izrael és Transzjordánia kapcsolatában, de ugyanilyen fontos volt a politika is. Abdalláh úgy vélte, hogy egy Izraellel való szövetség növelné mozgásterét az arab országokkal szemben, ami elősegíthetné Nagy-Szíria megvalósítását. Ezért Abdalláhban felmerült a zsidó állammal való békekötés lehetősége is.⁴⁹

A király ezt az ötletét először az 1949. november 27-én kezdődő sunehi tanácskozásokon ismertette az izraeliekkel. A tárgyalássorozat egészen 1950 márciusáig tartott, tizenkét alkalommal találkoztak. Az üléseken jelen volt Taufik Abu al-Huda miniszterelnök,⁵⁰ Fávzi al-Mulki védelmi miniszter⁵¹ és Sámir ar-Rifái miniszter,⁵² valamint Reuven Siloáh és Élijáhu Szacson a zsidó állam képviselőit. A tárgyalások négy fő témában folytak: Jeruzsálem, a határok, a közös gazdasági vállalkozások és a menekültek kérdésében.⁵³ A zsidó állam követelései között szerepelt az óváros belsejében szigetként elkülönülő zsidó negyed (Szkópusz-hegy, Siratófal) közvetlen összekapcsolása az izraeli részekkel, a latruni nyúlvány és a Holt-tenger északnyugati részének Izraelhez való csatolása. Az arab államnak is volt követelése Jeruzsálemben: az Izrael által elfoglalt arab negyedek Transzjordániához való csatolása.⁵⁴ Abdalláh viszont egy régi-új követeléssel állt elő, a Gázai övezetet korridorral kívánta összekötni országával. Ez komoly ellenállásba ütközött az izraeliek részéről, hiszen ők csak szabad hozzáférés biztosításában gondolkodtak, nem korridorban. Már csak azért sem, mert Abdalláh a korridort egy több kilométeres sávnak képzelte el, Izrael viszont egy kb. 100 méter széles folyosónak, ami nagyjából egy útvonalat és közvetlen környezetét foglalta volna magában.⁵⁵

Összességében elmondható, hogy a tárgyalások az 1949-ben aláírt fegyverszüneti egyezmény kiigazítására tettek kísérletet, de a felek nem jutottak semmire. Már úgy tűnt, a tárgyalássorozat kudarcba fullad, amikor Abdalláh, aki régóta várt arra, hogy a zsidó és az arab nép békében éljen egymás mellett, a következő javaslattal áll elő. Ideiglenesen, ha már a békekötés jelenleg elérhetetlen célnak bizonyul, öt évre kössenek meg nemtámadási szerződést, amely rendelkezne arról, hogy a szerződés időtartama alatt a fegyverszünetben meghatározott demarkációs vonalak sérthetetlenek, emellett a felek biztosítják a szent helyek védelmét, Haifa kikötőjét pedig Transzjordánia is szabadon használhatja.⁵⁶

Nem sokkal később Izrael készen is állt ennek megtárgyalására, február végén azonban, miután Abdalláh ismertette tervét kormányával, már szó sem volt meg nemtámadási szerződésről, csak az eredeti, 1949-es fegyverszüneti egyezményhez történeti melléklet hozzáadásáról.⁵⁷ A minisztertanács részéről tehát komoly ellenállásba ütközött Abdalláh terve, amiben al-Huda miniszterelnöknek komoly szerepe volt. Izrael ugyanis „barátsági és meg nemtámadási szerződést” akart aláírni, amely felülírja a fegyverszüneti egyezményt, s nem foglalja magában, hogy csak öt évre szól.⁵⁸ Ráadásul az Arab Liga sem nézte jó szemmel az eseményeket, ami két későbbi, áprilisi határozatban is kitűnik. Eszerint minden tagállamot a Ligából való kizárással fognak sújtani, amely különbékét köt Izraellel. Bár Abdalláh saját népe érdekében még ezt is hajlandó lett volna megkockáztatni, saját miniszterelnöke és kormánya ellenállása azonban mégis óvatosságra intette.⁵⁹ Március 7-én visszakozott.

Az arab államban komoly kormányválság alakult ki, ami sürgős megoldást kívánt. A kormány és a király közötti feszültséget végül is az 1950. április 11-re, a Jordán mindkét partjára kiírt parlamenti választás oldotta fel. Az április 24-én összeült új parlament első döntéseként hivatalosan is annektálta a Nyugati Partot, amely így az arab állam szerves része lett, nevét pedig Jordániai Hásimita Királyságra változtatták. Ugyanakkor a jordániai–izraeli kapcsolatok az év végéig stagnáltak.

Ez csak Sámir ar-Rifái 1950. december 4-én történt miniszterelnöki kinevezése után változott meg. Rifái a parlamentben bejelentette, hogy folytatni fogja az eddigi Izrael-politikát, de békét csak a többi arab állam beleegyezésével kötne.⁶⁰ Izrael örült Rifái kinevezésének, hiszen a meg nemtámadási szerződés kapcsán korábban jó benyomást tett rá, de egyben csalódás is volt számára, hogy a békekötés lehetőségét Jordánia egyelőre kizártnak tartja. Azonban a kapcsolatot folyamatosan ápolták, a fegyverszüneti egyezmény felmerülő hibáiról és felülbírálásának lehetőségéről gyakran tárgyaltak. A kérdéskörök továbbra sem változtak: legfőképpen Jeruzsálemről volt szó.⁶¹ Bár sokkal

közelebb nem kerültek a megegyezéshez, annyi bizonyosan elmondható, hogy Jordánia és Izrael között a kapcsolatok állandók és viszonylag barátiak voltak, legalábbis ahhoz a viselkedéshez képest, amelyet a többi arab állam tanúsított Izraellel szemben.

Összegzés

Abdalláh 1951. július 20-án bekövetkezett halála nagy korszakot zárt le, s nemcsak a jordániai–izraeli kapcsolatok, hanem az egész Közel-Kelet történetében is. A leírt események bátran tekinthetők a király elleni merénylet előzményeinek. Az arab–izraeli háború következtében saját állam nélkül maradó palesztinai arabok úgy érezték, Abdalláh a felelős a „katasztrófáért”,⁶² ami miatt sokuknak menekülttáborokba kell szorítaniuk.

Abdalláh és a zsidók közötti kapcsolat tehát csupán egy fejezete az uralkodásának, és még kisebb fejezete a Közel-Kelet bonyolult történetének. Bár ez a történet csak négy esztendő eseményeit öleli fel, Palesztinában ez a négy rövid év szinte felfoghatatlan, máig ható változásokat hozott. Kezdetben volt Palesztina mandátum, amelyből létrejött Izrael Állam, a maradék területeket pedig a szomszédos arab államok kapták meg.⁶³ Mindeközben pedig lezajlott egy háború.

Az izraeli–jordániai kapcsolatok komoly szerepet játszottak ezen eseményekben, sőt bizonyos esetekben a két állam megállapodásán állt vagy bukott minden. A háború előtt Abdalláh szövetségesre talált az államra vágó cionistákban, hogy Palesztina arabok lakta területeit megszerezze. Szóban meg is egyezett velük, hogy csak az ENSZ által arab államnak kijelölt területen fog hadműveletet végrehajtani. Így tehát Izrael és Transzjordánia katonai értelemben ellenségek, diplomáciai értelemben szövetségesek voltak. Ennek fordítottja volt igaz Transzjordánia és a többi arab állam kapcsolatára: diplomáciailag ellenség, katonailag szövetséges. Jeruzsálem más ügy volt, a nemzetközi területnek szánt városért a két állam presztízscsatát vívott, ami végül a város kettészakításához vezetett.

Azonban az is jól látszott, hogy katonailag és így diplomáciailag is Izraelé a vezető szerep. Ezért tudta a zsidó állam elérni mindazt, amit Transzjordániával szemben el akart érni, vagyis a stratégiai szempontból fontos Ara vádi és a Negev-sivatag megszerzését. Épp ezért az 1949-ben megkötött fegyverszünet az izraeli diplomácia egyik legfényesebb győzelmeiként értékelhető.

A háború után már nem volt szó katonai fölényről. Két egyenrangú állam tárgyalt a fegyverszünet vagy éppen a megneemtadási szerződés lehetőségeiről. Izrael szerette volna megkötni ezt a paktumot, de végül Abdalláh bel- és külpolitikai okokra hivatkozva meghátrált. A két országnak tehát a háború alatt gyümölcsözőt igazán a kapcsolata, de Abdalláh király uralkodása alatt sosem voltak igazán ellenségesek egymással.

Irodalomjegyzék

Források

Kádár József (szerk. 2016): *Az 1949-es izraeli–transzjordániai fegyverszüneti tárgyalások dokumentumai*. Documenta Historica 97. JATEPress, Szeged.

Meir, Golda (2000): *Életem*. Filum, Budapest.

Priestland, Jane (szerk. 1996): *Records of Jordan 1919–1965*. Vol. 6. Cambridge Archive Editions.

Rosenthal, Yemina (szerk. 1983): *Documents on the Foreign Policy of Israel*. Vol. 3. Armistice Negotiations with the Arab States. Israel State Archives, Jerusalem.

Monográfiák

Abidi, Aqil Hyder Hasan (1965): *Jordan – A Political Study 1948–1957*. Asia Publishing House, New York.

Faddah, Mohammad Ibrahim (1974): *The Middle East in Transition. A Study of Jordan's Foreign Policy*. Asia Publishing House, London.

Gelber, Yoav (2004): *Israeli-Jordanian Dialogue 1948–1953. Cooperation, Conspiracy or Collusion?* Sussex Academy Press, Brighton.

Gilbert, Martin (2000): *Izrael története*. Pannonica, Budapest.

J. Nagy László (2009): *Az ummától a nemzetállamig. Az arab országok története a 19–20. században*. SZTE JGYF, Szeged.

Maan, Abu Nowar (2002): *The Jordanian-Israeli War 1948–1951. A History of the Hashemite Kingdom of Jordan*. Ithaca Press, Reading.

Robins, Philip (2004): *A History of Jordan*. Cambridge University Press, Cambridge.

Rostoványi Zsolt (2006): *Együttélésre ítélve – Zsidók és palesztinok küzdelme a Szentföldért*. Corvina, Budapest.

Salibi, Kamal (2010): *The Modern History of Jordan*. I. B. Tauris, London.

Shlaim, Avi (1999): *The Politics of Partition: King Abdullah, the Zionists and Palestine 1921–1951*. Oxford University Press, New York.

Tanulmányok

Ben-Dror, Elad (2012): The Armistice Talks between Israel and Jordan, 1949: The View from Rhodes. *Middle Eastern Studies*, **48**. 6. sz. (nov.) 879–902. DOI: [10.1080/00263206.2012.723625](https://doi.org/10.1080/00263206.2012.723625)

Gazit, Mordechai (1988): The Israel-Jordan Peace Negotiations (1949–51): King Abdallah's Lonely Effort. *Journal of Contemporary History*, **23**. 3. sz. (júl.) 409–424. DOI: [10.1177/002200948802300305](https://doi.org/10.1177/002200948802300305)

Haddad, William W. és Hardy, Mary M. (2003): Jordan's Alliance with Israel and its Effects on Jordanian-Arab Relations. *Israel Affairs*, **9**. 3. sz. (tavasz) 31–48. DOI: [10.1080/714003508](https://doi.org/10.1080/714003508)

Henriksen Waage, Hilde (2011): The Winner Takes All – The 1949 Island of Rhodes Armistice Negotiations Revisited. *The Middle East Journal*, **65**. 2. sz. (tavasz) 279–304. DOI: [10.3751/65.2.15](https://doi.org/10.3751/65.2.15)

Jensehaugen, Jørgen és Henriksen Waage, Hilde (2012): Coercive Diplomacy. Israel, Transjordan and the UN – a Triangular Drama Revisited. *British Journal of Middle Eastern Studies*, **39**. 1. sz. (ápr.) 79–100. DOI: [10.1080/13530194.2012.659445](https://doi.org/10.1080/13530194.2012.659445)

Karsh, Efraim (1999): The Collusion That Never Was: King Abdallah, the Jewish Agency and the Partition of Palestine. *Journal of Contemporary History*, **34**. 4. sz. (okt.) 569–585.

Sela, Avraham (1992): Transjordan, Israel and the 1948 War: Myth, Historiography and Reality. *Middle Eastern Studies*, **28**. 4. sz. (okt.) 623–688. DOI: [10.1080/00263209208700924](https://doi.org/10.1080/00263209208700924)

Jegyzetek

¹ Abdalláh ibn Husszein (1882–1951): Az 1921-ben a britek által létrehozott Transzjordánia mandátum uralkodója (1921–1946 között emír, 1946–1951 között király). A Hásimita-család tagja. A Hásimiták egészen Mohamed prófétaig vezetik vissza vérvonalukat, névadójuk a próféta dédapja, Hásim. A tekintélyes család az Oszmán Birodalom idején hagyományosan a mekkai szent helyek őrzője volt, míg az első világháború ki nem tört, és Abdalláh apja, Husszein emír felkelést nem indított az oszmánok ellen. A felkelést az angolok is támogatták, és hamis ígéretekkel, valamint fegyverekkel tartották fenn az arab felkelést. Végül az ígéretet, hogy egységes arab királyságot hozhatnak létre, nem tartották be, Palesztina területe brit mandátum lett, amelyet a Jordán folyó mentén kettéválasztották, és a keleti, Jordánon túli sivatagos részt Transzjordániának nevezték el. Ennek lett Abdalláh az első uralkodója, aki a britektől kapott havi bérért cserébe igazgatta a mandátumot.

² Nagy-Szíria Abdalláh általi eredeti terve egyet jelentett a mai Palesztina, Izrael, Jordánia, Szíria és Libanon egységes királysággá alakulásával. Bár az évek során sokat változott a terv, hiszen a libanoni keresz-

tények ellenállása miatt Libanon területe az 1930-as években már nem volt Nagy-Szíria része, Irak viszont igen. Abdalláh az egységes királyság megvalósítása felé tett első lépése mindenképpen Palesztina és Transzjordánia újraegyesítése lett volna, amelyre csak a mandátum megszűnése után volt lehetősége.

³ Avi Shlaim (2004): *The Politics of Partition. King Abdullah, the Zionists and Palestine, 1921–1951*. Oxford University Press, Oxford. 42.

⁴ Uo. 44–45.; Rostoványi Zsolt (2006): *Együttélésre ítélve – Zsidók és palesztinok küzdelme a Szentföldért*. Corvina, Budapest. 103.

⁵ Philip Robins (2004): *A History of Jordan*. Cambridge University Press, Cambridge. 61–62.

⁶ Golda Meir (1898–1978) cionista politikus, Izrael alapítóinak egyike. A Zsidó Ügynökség politikai osztályának vezetője, majd az államalapítás után mezőgazdasági miniszter (1949–1956), külügyminiszter (1956–1965), miniszterelnök (1969–1974).

⁷ Golda Meir (2000): *Életem*. Filum, Budapest. 222–223.

⁸ Rostoványi: *Együttélésre ítélve...* i. m. 104.

⁹ Efraim Karsh (1999): The Collusion that Never Was: King Abdallah, the Jewish Agency and the Partition of Palestine. *Journal of Contemporary History*, 34. 4. sz. (október) 571–572.

¹⁰ Az Arab Légio egységeit angol tisztek képezték ki, és ők is irányították, a háború idején John Bagot Glubb volt a főparancsnoka.

¹¹ William W. Haddad és Mary M. Hardy (2003): Jordan's Alliance with Israel and its Effects on Jordanian-Arab Relations. *Israel Affairs*, 9. 3. sz. (tavasz) 33. DOI: [10.1080/714003508](https://doi.org/10.1080/714003508)

¹² J. Nagy László (2009): *Az ummától a nemzetállamig. Az arab országok története a 19–20. században.* SZTE JGYF, Szeged. 101.

¹³ Meir: *Életem.* i. m. 225–226.

¹⁴ Rostoványi: *Együttélésre ítélve...* i. m. 106–107.

¹⁵ Yitzhak Ronen (2008): A Small Consolation for a Big Loss: King Abdallah and Jerusalem during the 1948 War. *Israel Affairs*, 14. 3. sz. (június) 408–409., 415. DOI: [10.1080/13537120802127689](https://doi.org/10.1080/13537120802127689)

¹⁶ Avraham Sela (1992): Transjordan, Israel and the 1948 War: Myth, Historiography and Reality. *Middle Eastern Studies*, 28. 4. sz. (október) 669. DOI: [10.1080/00263209208700924](https://doi.org/10.1080/00263209208700924)

¹⁷ Móse Dáján (1915–1981): izraeli katonatiszt, 14 évesen csatlakozott a Hágánához. Nagy érdemeket szerzett az 1948-as arab–izraeli háborúban, és az 1949-es fegyverszüneti tárgyalásokon is részt vett. Később az izraeli hadserég vezérkari főnöke (1953-tól), majd politikusként mezőgazdasági miniszter (1959–1964), védelmi miniszter (1967–1974) és külügyminiszter (1977–1979).

¹⁸ Abdalláh at-Táll (1918–1973), az Arab Légio alezredese, a 1948. májusi jeruzsálemi csata hőseként tartják számon, amely után Jeruzsálem katonai kormányzója lett. 1951-ben, Abdalláh király halála után távollétében halálra ítélték a király meggyilkolásában való részvétele miatt, amit ő mindvégig tagadott.

¹⁹ Martin Gilbert (2000): *Izrael története.* Pannonica, Budapest. 226.

²⁰ Sela: Transjordan, Israel and the 1948 War... i. m. 672.

²¹ Robins: *A History of Jordan.* i. m. 71.; Sela: Transjordan, Israel and the 1948 War... i. m. 672.

²² Reuven Siloáh (1909–1959): cionista politikus, diplomata. Izrael megalapítása után megszervezte az ország katonai és politikai hírszerzését, amelyet ő maga irányított. 1949-ben ő vezette az izraeli delegációt a fegyverszüneti tárgyalásokon.

²³ Saukat asz-Szeti Abdalláh király személyi orvosa és politikai tanácsadója volt.

²⁴ Shlaim: *The Politics of Partition...* i. m. 278.

²⁵ A Negev délnyugati részén egyiptomi, keleti részén transzjordániai seregek állomásoztak.

²⁶ Shlaim: *The Politics of Partition...* i. m. 268.; Elad Ben-Dror (2012): The Armistice Talks between Israel and Jordan, 1949: The View from Rhodes. *Middle Eastern Studies*, 48. 6. sz. (november) 881. DOI: [10.1080/00263206.2012.723625](https://doi.org/10.1080/00263206.2012.723625)

²⁷ Yoav Gelber (2004): *Israeli-Jordanian Dialogue 1948–1953. Cooperation, Conspiracy of Collusion?* Sussex Academy Press, Brighton. 73.

²⁸ Shlaim: *The Politics of Partition...* i. m. 279.

²⁹ Ralph Bunche (1904–1971): a politikatudományok doktora, diplomata. Folke Bernadotte gróf halála után nevezte ki az ENSZ palesztinai megbízottnak. Feladata Izrael és az arab államok közötti fegyverszüneti tárgyalások levezetése és megkötése volt. 1950-ben tevékenységéért Nobel-békedíjat kapott.

³⁰ Ben-Dror: The Armistice Talks... i. m. 883–884.

³¹ Shlaim: *The Politics of Partition...* i. m. 284.

³² Ben-Dror: The Armistice Talks... i. m. 884–885.; Shlaim: *The Politics of Partition...* i. m. 284–285.; Jorgen Jensehaugen és Hilde Henriksen Waage (2012): Coercive Diplomacy. Israel, Transjordan and the UN – a Triangular Drama Revisited. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 39. 1. sz. (április) 90. DOI: [10.1080/13530194.2012.659445](https://doi.org/10.1080/13530194.2012.659445)

³³ Gelber: *Israeli-Jordanian Dialogue...* i. m. 80.

³⁴ John Bagot Glubb (Glubb pasa) (1897–1986): brit katonatiszt, aki a transzjordániai brit mandátum ideje alatt érkezett a térségbe. Nagyon megkedvelte az arabokat, innen ered a tiszteletbeli pasa megszólítás is. 1930-tól az Arab Légio részeként felállított Sivatagi Erők parancsnoka, 1939–1956 között az Arab Légio főparancsnoka.

³⁵ Bunche levele Siloáhnak, 1949. március 10. Kádár József (szerk. 2016): *Az 1949-es izraeli–transzjordániai fegyverszüneti tárgyalások dokumentumai.* Documenta Historica 97. JATEPress, Szeged. 23–24.

³⁶ Ben-Dror: The Armistice Talks... i. m. 886.

³⁷ Shlaim: *The Politics of Partition...* i. m. 288.; Jensehaugen – Henriksen Waage: *Coercive Diplomacy...* i. m. 91.

³⁸ Ben-Dror: The Armistice Talks... i. m. 888–891.; Jensehaugen – Henriksen Waage: *Coercive Diplomacy...* i. m. 92–93.

³⁹ Shlaim: *The Politics of Partition...* i. m. 292.

⁴⁰ Bunche javaslata a jeruzsálemi fegyverszüneti vonalak problémájára, 1949. március 15. Kádár: *Az 1949-es izraeli–transzjordániai fegyverszüneti tárgyalások dokumentumai.* i. m. 33–37.

⁴¹ Shlaim: *The Politics of Partition...* i. m. 290.

⁴² Egyezmény a Jordániai Hásimita Királyság és Izrael állam között. 1949. március 23. Kádár: *Az 1949-es*

izraeli–transzjordániai fegyverszüneti tárgyalások dokumentumai. i. m. 54–56.

⁴³ Shlaim: *The Politics of Partition...* i. m. 303; Jensehaugen és Henriksen Waage: *Coercive Diplomacy...* i. m. 94; Gelber: *Israeli-Jordanian Dialogue...* i. m. 84–85.

⁴⁴ Ben-Dror: *The Armistice Talks...* i. m. 894.

⁴⁵ Gelber: *Israeli-Jordanian Dialogue...* i. m. 87–88.

⁴⁶ Izraeli–transzjordániai Általános Fegyverszüneti Egyezmény, 1949. április 3. Kádár: *Az 1949-es izraeli–transzjordániai fegyverszüneti tárgyalások dokumentumai*. i. m. 74–82.

⁴⁷ Shlaim: *The Politics of Partition...* i. m. 312–314.

⁴⁸ Uo. 355–356.

⁴⁹ Uo.

⁵⁰ Taufik Abu al-Huda (1894–1956): palesztinai születésű transzjordániai politikus, többször is ült a miniszterelnöki székben.

⁵¹ Fávzi al-Mulki (1910–1962): palesztinai születésű transzjordániai politikus, 1948–1953 között védelmi miniszter, 1953–1954-ben miniszterelnök.

⁵² Sámir ar-Rifái (1901–1965): palesztinai születésű transzjordániai politikus, többször is ült a miniszterelnöki székben, fia, Záid és unokája, Sámir is miniszterelnök lett.

⁵³ Gelber: *Israeli-Jordanian Dialogue...* i. m. 130.

⁵⁴ Shlaim: *The Politics of Partition...* i. m. 361–362.; Mordechai Gazit (1988): *The Israel-Jordan Peace*

Negotiations (1949–51): King Abdallah's Lonely Effort. *Journal of Contemporary History*, 23. 3. sz. (július) 416. DOI: [10.1177/002200948802300305](https://doi.org/10.1177/002200948802300305)

⁵⁵ Tel-Aviv a Foreign Office-nak, 1949. december 31. Jane Priestland (szerk. 1996): *Records of Jordan 1919–1965*. Vol. 6. Cambridge Archive Editions. 673–674.

⁵⁶ Gazit: *Israel-Jordan Peace Negotiations...* i. m. 416–417.

⁵⁷ A transzjordániai minisztertanács döntése, 1950. február 26. Priestland (szerk.): *Records of Jordan*. i. m. 695–696; Gelber: *The Israeli-Jordanian Dialogue...* i. m. 145.

⁵⁸ Shlaim: *The Politics of Partition...* i. m. 384.

⁵⁹ Gazit: *Israel-Jordan Peace Negotiations...* i. m. 409.

⁶⁰ Ammán a Foreign Office-nak, 1950. december 11. Priestland (szerk.): *Records of Jordan*. i. m. 743–744.

⁶¹ Shlaim: *The Politics of Partition...* i. m. 408–415.

⁶² A palesztinai arabok a mai napig *nakbaként*, vagyis katasztrófaként emlegetik az első arab–izraeli háború eseményeit.

⁶³ Az egykori Palesztina mandátum területének nagy részét az 1949-es fegyverszüneti egyezmények megkötése után Izrael foglalta el, a Golán-fennsík Szíria, a Nyugati Part Transzjordánia, a Gázai övezet pedig Egyiptom uralma alá került.